

Eesti kõrgharidus töötab kui vana aurumasin

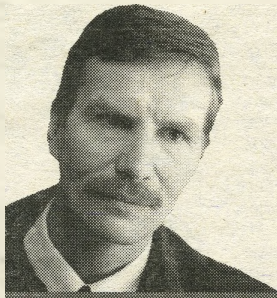
► Kõrghariduse efektiivsus Eestis on vaid kolmandiku võrra parem aurumasin kasutegurist: eelmisel õppeaastal võtsid Eesti kõrgemad õppeasutused kokku õppima 13 300 üliõpilast, samal ajal omandas kõrghariduse 5000 noort. Tõsi, kui nood lõpetajad alustasid, võeti ka õppima ainult 7300 üliõpilast. Tulemus on justkui väga hea, kuid ainult näiliselt. Kavandatud ajaga lõpetab kõrgkooli keskmiselt vaid iga kolmas-neljas tudeng, lõpetamise kõrge protsent saadakse tänu üle aja õppijatele.

POOL RAHAST LÄHEB TÜHJA. Edasi, riigieelarvet ning keskmisi õppemakse ja õppijate arvu kombineerides saame, et avaliku ja erasektori rahapaigutus kõrgharidusse on viimase nelja aasta jooksul kasvanud 0,8 miljardilt 1,1-1,2 miljardini aastas. Mida on selle eest saadud? 3400–5000 kõrgharidusega spetsialisti aastas ehk ühe kõrgharitud inimese iga ligi veerandi miljoni krooni eest.

Õppima asujate järgi rahastamist vaadates näeme, et riik maksab ühe tingüliõpilase eest 12 600, tasulises kõrghariduses tuleb maksta keskmiselt 17 000 krooni aastas. Finantseeritav õppeaeg on 4-5 aastat, aga ikkagi on lõpptulemusega võrreldes pool raha kadunud. Kuhu see kaob? See kulub ebakvaliteetse ja tühja, sageli keskkoolis tege mata töö kinnimaksmiseks, mõttetu dubleerimise ning hariduskorralduse – nt kutseharidus kõrge- või isegi ülikoolis – elushoidmiseks 41 kõrgharidus.

Rikka ja kõrgete maksudega riigis moodustab sellise tulemuslikkusega tegevus osa sotsiaalabist, töö- ja tegevushõive tagamisest ja lapsepõlve pikendamisest. Kui Eestil selleks soovi või võimalusi pole, on ilmselge vajadus kõrgharidussüsteem ja selle rahastamine ümber korraldada.

Käsitledes kõrghariduse omandamist protsessina on hea lõpptulemuse saamiseks olulisel

VOLLI KALM,
Tartu Ülikooli õppeprorektor

selles osalejate – üliõpilaste, õppejõudude ja teadurite – ning protsessi enda ehk õppetöö kvaliteet.

Tingimustes, kus keskkooli/gümnaasiumi lõpetab ligikaudu 11 000 noort ja neist soovib ülikooli astuda kuni 70%, võeti 2000. aastal kõrgkoolidesse kokku ligi 14 000 uut üliõpilast. See-ga ligikaudu pooled vastuvõetutest on need, kes varem pole konkursiga sisse pääsenud või seda soovinud. Sellise kvaliteediga “järelkorje” toidab suuresti tasulist õpet

kõrghariduses, milleta ei saa aga ükski kõrgkool läbi. Erakõrgkoolide jaoks muud varianti polegi, lisaks tahab omanik ka kasumit teenida; teisi sunnib selleks vajadus riigi võimaldatud rahale lisa teenida. Õppijate puudujäägi ning õppeasutuste arvu ja vastuvõtu kasvu vältimatuks tagajärjeks on nõuete alandamine ja osadele õppijatele avanenud võimalus teadmiste lüngad rahaga kinni maksta.

Oluliselt suurem osa keskhari-dusega edasiõppijaist tuleks suunata kutse- või kutsekõrgharidust omandama. Viimase tase peab aga olema nii hea, et selle läbinud andekamad noored saaks soovi korral jätkata ülikoolis. Kuni kutseharidussüsteem tulemuslikult tööle ei hakka, tungleb enamik edasi õppida

► Mullu võtsid Eesti kõrgemad õppeasutused kokku õppima 13 300 üliõpilast, samas omandas kõrghariduse 5000 noort.

soovijaid ülikoolide uste taga, kust suur osa paraku lahkub sisse saamata otse tööturule, rahakamad ka tasulisse õppesse. Kutsehariduse kvaliteetne korraldus on peale tööandjate ka ülikoolide huvides, kes saaks siis masilise diplomi- ja bakalaureusekoolituse asemel rohkem akadeemilisele kraadiharidusele keskenduda.

LIIGA VÄHE HÄID ÕPPEJÕUDE.

Teine tähtis osa kõrghariduse kvaliteedist ripub ära õppejõudude tasemest.

Möödunud õppeaastal oli Eesti kõrgkoolides 466 professuuri, mida täitis 387 doktorikraadiga töötajat, lisaks oli 7 professoril magistriskraad!

See on potentsiaal, mis jaguneb 41 kõrgkooli vahel viisil, et 3/5 on kahes suuremas ülikoolis (TÜ ja TTÜ) ja 2/5 ülejäänud 39 kõrgkoolis. Pole siis üllatav, et umbes proportsioon 1:1 jagunevad ka lõpetanud nimetatud kahe ja kõigi ülejäänud institutsioonide vahel. Selline üldistamine teeb liiga mitmele väikesele erialale, mida väljaspool suuri ülikoole õpetatakse, kuid ei muuda üldpilti. Enesepettus või rahastaja ebapadepus on arvata, et sellise potentsiaaliga on võimalik saada kvaliteetset kõrgharidust kõigist 41 õppeasutusest.

Kahjuks ei paista õppejõudu-

de koosseisu osas helget tulevikku kiirete radikaalsete sammude, eelkõige ülikoolide kraadiõppe suurendamiseta. Praegu kaitstakse Eestis aastas 70-80 doktorikraadi. Isegi kui need noored teaduste doktorid oleks kohe valmis professori tööd tegema, kuluks kogu Eesti viie aasta doktorantuuri töö selleks, et kindlustada kõrghariduse kestmine. Doktorikraadist professorini jõudmiseks kulub aga 5-8 aastat ning sellele tööle sobivad või seda soovivad umbes pooled doktoritest. Meie kõrgeima astme ülikooliharidus ei ole praegustes tingimustes võimeline isegi mitte “taastootma” kõrgkoolide õppejõude, rääkimata teaduse ja majanduse vajadustest, kuhu võiks jaguda pool doktoritest.

RAHA TULEMUSTE JÄRGI. Olu korras, kus pole näha ühtegi poliitilist jõudu, kes oleks valmis kas suurendama üldist makskuormust või sisse viima õppemaksu, pole eetilise lasta suurt hulka ebaefektiivselt töötavaid kõrgkoole üksteisega kakelda väheneva üliõpilaskandidaatide arvu ja raha pärast. Hilinenud kvaliteedikontroll ja selle ebapiisav arvestamine rahastamisel on muutnud konkurentsi suures osas kõlvatuks.

Riik seadusandja kaudu ja täitevvõim peaks kehtestama kõrghariduselt soovitud tulemuse saamiseks vajalikud reeglid. Muuhulgas tuleb täpselt paika panna erinevatel kõrgharidustasemetel antava õpetuse eesmärk ja tasemenõuded. Sellele vastavalt peaks korraldama kõrgharidust andvate õppeasutuste võrgu ning rahastama kõrgharidust vastavalt tulemusele ja selle kvaliteedile (väljundile), mitte sisen-dile nagu praegu.

